

ความคิดเห็นของครูต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร โรงเรียนวัดทุ่งครุ (พึงสาขอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร

ธนาภา เข้มโคตร *

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนวัดทุ่งครุ (พึงสาขอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามเพศและประสบการณ์ในการทำงาน ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 86 คน โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Random Sampling) เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.95 ผลการวิจัยพบว่า (1) ครูมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนวัดทุ่งครุ (พึงสาขอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด (2) ครูที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนวัดทุ่งครุ (พึงสาขอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน (3) ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนวัดทุ่งครุ (พึงสาขอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ

ครู ความคิดเห็น การบริหารตามหลักธรรมาภิบาล

บทนำ

การบริหาร การจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศโดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบ 3 ส่วนของสังคมเข้าด้วยกัน คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมและให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างสมดุล ซึ่งส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดจนมีการใช้อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินให้มีความแข็งแกร่งมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ มีความโปร่งใส ยุติธรรม และสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาประเทศชาติเป็นไปอย่างมั่นคง ยั่งยืน และมีเสถียรภาพ (พระปิยวัฒน์ ปิยสิโล, 2554: 39)

จากที่ได้กล่าวมา เป็นหลักการที่ดีเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมสังคมประชาธิปไตยในประเทศไทย จึงมีการนำเสนอและกล่าวถึงแนวคิดนี้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งมีความพยายามที่จะให้แนวคิดธรรมาภิบาลไปสู่การปฏิบัติ มีการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และตรวจสอบการทำงานของภาครัฐและเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า ถ้าระบบการบริหารราชการมีความยุติธรรม โปร่งใสและตรวจสอบได้

นอกจากจะมีส่วนร่วมให้รัฐบาลมีเสถียรภาพแล้วยังสร้างความเชื่อมั่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ และสามารถนำไปสู่การลดการทุจริตซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังของประเทศได้ ในประเทศไทยได้มีองค์กรของราชการ เช่น สำนักงาน ก.พ. กระทรวงมหาดไทย และสถาบันการศึกษาได้นำหลักธรรมาภิบาลไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานซึ่งเรียกว่ายังอยู่ในช่วงของการใช้ได้ไม่นานนัก ซึ่งต้องติดตามเพื่อประเมินผลความสำเร็จของธรรมาภิบาลต่อไปในอนาคต แม้แต่กฎหมายรัฐธรรมนูญปัจจุบันก็ได้มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงรัฐบาลกับธรรมาภิบาลในประเด็นสำคัญ เช่น ความโปร่งใส การมีการตรวจสอบ ความมีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทำนองเดียวกันกับรัฐธรรมนูญฉบับนี้กำลังจะถูกประเมินถึงข้อดีข้อเสีย เพื่อมีการแก้ไขให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนต่อไปจึงเป็นเรื่องที่ต้องติดตามว่าหลักธรรมาภิบาลที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญจะถูกเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขประการใดในอนาคต (ไพศาล ตั้งสมบูรณ์, 2548: 37)

การดำเนินการของโรงเรียนวัดทุ่งครุ (ฟิ่งสาขอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร ให้การบริหารประสบความสำเร็จเป็นไปตามเป้าหมาย นั้นต้องอาศัยหลักธรรมาภิบาลในการบริหาร เพื่อให้งานราบรื่นเรียบร้อยด้วยดี และมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม

จากเหตุผลความจำเป็นและการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษาความคิดเห็นของครูต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร โรงเรียนวัดทุ่งครุ (ฟิ่งสาขอนุสรณ์) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร โรงเรียนวัดทุ่งครุ (ฟิ่งสาขอนุสรณ์) เพื่อได้ทราบความคิดเห็นของครูต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในด้านบริหารงานวิชาการ ด้านบริหารงานงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารทั่วไป สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร โรงเรียนวัดทุ่งครุ (ฟิ่งสาขอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร โรงเรียนวัดทุ่งครุ (ฟิ่งสาขอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ครูผู้สอนจำนวน 110 คน ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนวัดทุ่งครุ (ฟิ่งสาขอนุสรณ์) สังกัดสำนักงานเขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างคือครูผู้สอนในโรงเรียนวัดทุ่งครุ (ฟิ่งสาขอนุสรณ์) จำนวน 86 คน ตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วย ตัวแปรอิสระได้แก่ เพศและประสบการณ์ทำงาน ตัวแปรตามคือ พฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร โรงเรียนวัดทุ่งครุ (ฟิ่งสาขอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของครูต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนวัดทุ่งครุ (พึงสายอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพ โดยหาค่าเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและค่าความเชื่อมั่น (0.95)

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน *t test* และ One – way ANOVA

ผลการวิจัย

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง 86 คน ครูส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และมีประสบการณ์ในการทำงาน 6-10 ปีมากที่สุด รองลงมา มีประสบการณ์ 11 ปีขึ้นไป
2. ครูมีความคิดเห็นของครูต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ได้แก่ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานทั่วไป และด้านการบริหารงานบุคคล
3. ครูมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารด้านการบริหารวิชาการระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.71$ $SD = .29$)
4. ครูมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารด้านการบริหารงบประมาณระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.63$ $SD = .27$)
5. ครูมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารด้านการบริหารงานทั่วไประดับดีมาก ($\bar{X} = 4.57$ $SD = .34$)
6. ครูมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารด้านการบริหารงานบุคคลระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.56$ $SD = .25$)
7. ครูที่มีเพศ ต่างกันมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนวัดทุ่งครุ (พึงสายอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน
8. ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร โรงเรียนวัดทุ่งครุ (พึงสายอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกันซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน

การอภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องการศึกษาความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนวัดทุ่งครุ (พึงสายอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร พบว่า ประเด็นที่น่าสนใจควรนำมาอภิปรายดังนี้

1. การแสดงความคิดเห็นของครูที่มีต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนวัดทุ่งครุ (พึงสายอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมาก โดยมีความคิดเห็นในด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจินดา ทรัพย์เมฆ (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของครูในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่าข้าราชการครูมีความพึงพอใจ โดยรวมและด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล ด้านการบริหารทั่วไป อยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน

2. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูที่มีต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนวัดทุ่งครุ (พึงสายอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร เป็นรายด้านพบว่า

2.1 ด้านการบริหารวิชาการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับแรกคือ การจัดทำรายงานประจำปีต่อหน่วยงานต้นสังกัดและการเปิดเผยต่อสาธารณชน รองลงมาคือการจัดการเรียนการสอนโดยยึดหลักสูตรแกนกลาง 2551 การจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาอย่างเสมอภาค ลำดับสุดท้ายคือจัดนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษา โดยให้ครูทุกคนมีสมุดนิเทศประจำตัวหรือสมุดเยี่ยมชั้นเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมานิช บุตรไชยเชื้อ (2549) ได้ศึกษา เรื่องความพึงพอใจของครูที่มีต่อการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสหวิทยาเขตไผ่ธูปพัฒนา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 ด้านการบริหารวิชาการ อยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน

2.2 ด้านการบริหารงบประมาณ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับแรกคือ การจัดทำแผนเสนอของบประมาณ และการตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานและการใช้เงิน รองลงมาคือ การจัดสรรงบประมาณตามแผนงาน โครงการที่กำหนดไว้ การดูแล บำรุงรักษาใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา การเปิดเผยสัญญาของสถานศึกษาตามวงเงินงบประมาณที่ได้รับมอบหมาย ลำดับสุดท้ายคือการจัดตั้งคณะทำงานจัดทำนโยบายและแผนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกระจำ (2549) ได้ศึกษาความพึงพอใจของครูต่อพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1 ด้านการบริหารงบประมาณ อยู่ในระดับมากเช่นกัน

2.3 ด้านการบริหารงานบุคคล ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับแรกคือ ควบคุมดูแลการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์ และวิธีการ และวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่งให้ครอบคลุมภาระงานทั้งองค์กร โดยยึดหลักใช้คนให้น้อยที่สุด รองลงมาคือ พิจารณาความดีความชอบของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยการหมุนเวียนเพื่อให้เกิดความเสมอภาค จัดทำมาตรฐาน ภาระงานสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา ประเมินผลการปฏิบัติงานข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เมื่อเห็นว่าผู้รับการประเมินมีความพร้อม ให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้ได้บังคับบัญชาขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ เปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชาแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ พิจารณาให้ความดีความชอบแก่ครูผู้ที่มีผลงานดีเด่นเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ส่งแต่งตั้งคณะกรรมการสืบข้อเท็จจริง กรณีถูกกล่าวหาหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นผู้กระทำผิดวินัย ลำดับสุดท้ายคือ พัฒนาผู้ได้บังคับบัญชา ให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติที่ดี คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพที่เหมาะสมตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพนมไพร คำขจร(2551) จินดา ทรัพย์เมฆ (2549) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาความพึงพอใจของพนักงานครูต่อการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนสังกัดเทศบาลจังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านการบริหารบุคคล อยู่ในระดับมากเช่นกัน

2.4 ด้านการบริหารงานทั่วไป ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับแรกคือ การจัดระบบควบคุมในสถานศึกษาให้สามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน รองลงมาคือ ดูแลอาคาร สถานที่และสภาพแวดล้อมให้อยู่ในสภาพที่ดีและเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ลำดับสุดท้ายคือ พัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ ให้เป็นระบบสำนักงาน อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการประสานงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิรณันต์ สุขสมบูรณ์ (2553) ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของครูที่มีต่อการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนวัดราษฎร์รังสรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาครด้านการบริหารทั่วไปอยู่ในระดับมากเช่นกัน

3. ครูที่มีเพศ ต่างกันมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนวัดทุ่งครุ (พึงสายอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน

4. ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนวัดทุ่งครุ (พึงสายอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกันซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา พบว่าครูมีความคิดเห็นต่อพฤติกรรมบริการตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนวัดทุ่งครุ (พึงสาขอนุสรณ์) กรุงเทพมหานคร ในระดับมากที่สุด ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลต่อไปให้มากที่สุดเช่นกัน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนพร้อมทั้งพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จินดา ทรัพย์เมฆ. 2549. ความพึงพอใจของครูในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.
- พนมไพร คำจกร. 2551. การศึกษาความพึงพอใจของพนักงานครูต่อการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนสังกัดเทศบาลจังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.
- พระปิยะวัฒน์ ปิยสีโล. 2554. การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
- พีรณันต์ สุขสมบูรณ์. 2553. ความพึงพอใจของครูที่มีต่อการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนวัดราษฎร์รังสรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- ไพศาล ตั้งสมบูรณ์. 2548. การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร. สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มานิช บุตรเชื้อไทย. 2549. ความพึงพอใจของครูที่มีต่อการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสหวิทยาเขตไผ่ธูปพัฒนา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.
- สงัด กระจำ. 2549. ความพึงพอใจของครูต่อพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.

ณรงค์ ศรีเฮงไพบูลย์. 2548. พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอศรีประจันต์ สำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1. สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา,
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ชนะศักดิ์ ยูวบูรณ์. กระทรวงมหาดไทยกับการบริหารจัดการที่ดี. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์,
2543.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ประชาธิปไตยกับการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา, 2542.

เดือนเด่น นิคมบริรักษ์. บรรษัทภิบาลกับเศรษฐกิจพอเพียง. เอกสารประกอบการสัมมนา
วิชาการประจำปี 2542 เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง, 2542. (อัครา)

ธีรยุทธ บุญมี. สังคมเข้มแข็ง ธรรมชาติ ยุทธศาสตร์สู่หายนะประเทศไทย. กรุงเทพฯ :
สายธาร, 2541.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. การสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) ในสังคมไทย. กรุงเทพฯ :
วิญญูชน, 2542.

พระปกเกล้า, สถาบัน. คู่มือสำหรับสมาชิกวุฒิสภาสำหรับปราบปรามทุจริต. กรุงเทพฯ :
สถาบันพระปกเกล้า, 2543

สมเกียรติ บุญอยู่บัญชา. รายงานการศึกษา เรื่อง ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วย การ
สร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542. 2545.

สุทัศน์ สุธาภิบาลสมบัติ. “ธรรมาภิบาล (Good governance),” <http://www.unescap.org>,
11/10/2546

สุวรรณ ทองคำ. สภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการ
ประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏเทพสตรี,
2545. (อัครา).

อานันท์ ปันยารชุน. มุมมองนายอานันท์. กรุงเทพฯ : มติชน, 2542.

